

BARNEOMBUDET

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
17/00743-3

Saksbehandler:
Sanne Hofman

Dato:
17. november 2017

Høring – Særdomstoler på nye områder?

NOU 2017: 8 Særdomstoler på nye områder? Vurdering av nye domstolsordninger for foreldretvister, barnevernssaker og utlendingssaker

Barneombudet viser til høringsbrevet fra Justis- og beredskapsdepartementet 26. mai 2017, hvor departementet ber om innspill til særdomstolsutvalgets utredning om vurdering av nye domstolsordninger for foreldretvister, barnevernssaker og utlendingssaker.

Innledning

Barneombudet har de siste årene ved flere anledninger etterlyst en utredning for å vurdere om det er behov for en annen organisering av eller endringer i vårt domstolsystem for behandling av «barnesaker».

Vi er glade for at denne etterlyste utredningen har kommet. Vi er spesielt glade for at mange av premissene som Barneombudet mener er en forutsetning for at barn møtes av et rettssystem som er barnesensitivt, har kommet fram i utvalgets utredning.

Det viktigste for Barneombudet er ikke hvordan myndighetene konkret organiserer domstolen, men at man gjennom organiseringen sikrer at aktørene som skal behandle «barnesaker» har god kompetanse på relevante temaer, interesse for fagfeltet, og at prosessen er lagt opp på barnets premisser.

Barneombudet mener at flere av utvalgets foreslåtte endringer bør gjennomføres uavhengig av valg av system. Etter Barneombudets syn, vil disse endringene uansett bidra til at barna i «barnesaker» blir møtt av et system som ser dem og hører dem i større grad enn i dag.

Siden utvalget foreslår relativt store endringer i behandlingen av barnevernssaker og foreldretvister og ikke i behandlingen av utlendingssaker, begrenser Barneombudet seg til å kommentere forslagene som gjelder «barnesakene».

For ordens skyld må vi også nevne at de forslagene vi ikke kommenterer, har vi ikke hatt mulighet til å vurdere grundig nok til at vi synes det er riktig til å ta stilling til tilrådingene fra utvalget.

Postadresse:
Postboks 8889
Youngstorget
0028 OSLO

Besøksadresse:
Karl Johans gt. 7
0154 OSLO

E-post:
post@barneombudet.no
Tlf: 22 99 39 50
Org.nr: 971 527 765

www.barneombudet.no

Kommentarer til utvalgets forslag

Valg av modell

Det overordnede målet med utvalgets utredning er å utrede om dagens ordning bør endres, slik at foreldretvister og saker om tvang etter barneloven, de såkalte «barnesakene», behandles av samme avgjørelsesorgan, og hvilket organ det i så fall bør være. Etter drøfting av en rekke sentrale hensyn, kommer utvalget til at den beste løsningen vil være at både foreldretvister og saker om tvang etter barnevernloven legges til noen av landets tingretter. Etter utvalgets syn er beslutningstakernes kompetanse og tilliten til avgjørelsesorganet det sentrale for vurderingen av hvilket organ som bør behandle barnesakene.

Utvalget har også sett på om utfordringene som finnes i dagens ordning kan avhjelpes på andre, kanskje enklere måter enn gjennom store organisatoriske endringer. Utvalget mener at mange av de foreslåtte endringene også kan styrke dagens ordning og styrke kvaliteten i saksbehandlingen, særlig om foreldretvistene og sakene om overprøving av fylkesnemndas vedtak om tvang etter barnevernloven, samles i bare noen tingretter.

Barneombudet er ikke nødvendigvis opptatt av på hvilken måte behandlingen av disse sakene bør organiseres. Men vi vil understreke at organiseringen skal sikre barn et godt og likeverdig system på deres premisser, skal være til deres beste og sikre deres rettigheter. Barn blir først ivaretatt når prosessen i «barnesaker» fungerer ut fra deres behov og interesser.

Manglende vurdering om valg av modell er til barnets beste

Siden endringer i et rettssystem kan få store konsekvenser for barn, er det spesielt viktig å utrede barnets beste og vise hvorfor en går for den valgte løsningen. Systemet for behandling av disse sakene må være innrettet på en måte som legger til rette for å oppfylle (internasjonale) forpliktelser knyttet til blant annet barnets beste og høring av barn.

Utvalget gir i del III i utredningen en flott oversikt over de (internasjonale) kravene til behandling av saker som berører barn og særlig om ivaretagelse av barnets beste og barnets rett til å bli hørt. Etter utvalgets vurdering er det mulig å oppfylle disse forpliktelsene innenfor alle alternativene for organiseringen.

En utredning som har som hovedmål å få på plass et mer helhetlig system for behandling av «barnesaker» og å finne frem til en modell eller organisering som i størst mulig grad ivaretar hensynet til barnets beste, skal etter Barneombudets mening likevel ikke kun vurdere om systemene *er i stand til* å ivareta barnets beste *innenfor* systemet. Den skal etter vårt syn også vurdere barnets beste når det gjelder selve *valget* av systemet.

Når vedtak skal fattes som vil påvirke et bestemt barn, en identifisert gruppe barn eller barn generelt, må beslutningsprosessen inkludere en vurdering av mulige konsekvenser, positive og/eller negative, som avgjørelsen vil ha for barnet eller barna det gjelder. Det skal begrunnes hva som har vært ansett å være barnets beste, hvilke kriterier dette er basert på, og hvordan barnets interesser har blitt veid opp mot andre hensyn. Der også andre hensyn gjør seg gjeldende, må det komme tydelig fram hvordan interessene til barnet har blitt veiet opp mot andre eventuelle hensyn.¹

I NOU-en har utvalget synliggjort de positive og negative konsekvensene endringene som er foreslått, kan få for barn og deres foreldre. Noen av utfordringene og dilemmaene som utvalget skildrer blir likevel stående uavklarte. Det er heller ikke alltid klart hvordan utvalget veier hensynene eller de negative og positive konsekvensene opp mot hverandre. Uten en klar og tydelig vurdering av hvorfor akkurat tingrettsmodellen er den beste modellen for å ivareta

¹ General Comment nr. 14 om barnets beste (2013), avsnitt 6.

barnet fremfor de andre modellene, og uten en klar konsekvensanalyse av barnets beste på systemnivå, blir det vanskelig for Barneombudet å velge en modell eller støtte et valg av modell som er basert på barnets beste.

Manglende innhenting av kunnskap fra barn

Det samme kan sies om barnets rett til å bli hørt. En viktig del av prosessen i en barnets beste-vurdering er å innhente barnets synspunkter. For å komme fram til en beslutning om hvilken løsning som vil være til barnets beste, må barnet eller barna involveres. Slik involvering bør omfatte å informere barn om prosessen og de mulige bærekraftige løsninger på et språk de forstår, samle inn informasjon fra barn og hente inn deres synspunkter. Dersom en avgjørelse avviker fra barnets synspunkter, bør årsaken til avviket fremgå klart, og begrunnelsen må vise at barnets beste ble behandlet som et grunnleggende hensyn.²

Barneombudet mener at utvalget burde ha snakket med målgruppen for endringene, nemlig barna, innhentet deres erfaringer og synspunkter og gjengitt dem i utredningen. Siden det ikke er gjort, er det også på denne grunnen vanskelig for Barneombudet å vurdere hvilken modell som vil være til barnets beste.

For øvrig støtter Barneombudet utvalgets anbefaling om at det bør foretas en nærmere utredning om høring av barn, med oppmerksomhet særlig på hvordan høringen bør gjennomføres, om betydningen og virkningen av at barn høres flere ganger, hvordan barnets uttalelse skal sikres, og hvilken kompetanse som trengs for å høre barn på en god måte.

En mer helhetlig behandling av foreldretvister og tvangssaker etter barnevernloven

Om vi ønsker et bedre og et mer helhetlig system for behandling av «barnesaker» med et større fokus på barnets behov, må vi først fastsette hva som er problemene med systemet vi har i dag, og hva eller hvilke elementer i dette systemet som ikke er til barnets beste. Deretter er det et spørsmål om man bør gjøre store eller mindre store organisatoriske grep i hvem som behandler saker etter barneloven og barnevernloven.

Barneombudet mener at mange av endringene utvalget foreslår, vil føre til en mer helhetlig behandling av «barnesaker» og forbedre noen av problemene. En stor del av disse problemene har tidligere kommet fram i Barneombudets rapport 'Barnas stemme stilner i stormen'.³ Barneombudet vil i det følgende kommentere på noen av utvalgets foreslåtte endringer som både kan gjennomføres i en eventuell ny ordning eller i dagens system.

Barneombudet tar ikke stilling til spørsmålet om man bør gjøre store eller mindre store organisatoriske grep i hvem som bør behandle saker etter barneloven og barnevernloven. Vi mener ikke å ha god nok oversikt over de konkrete konsekvensene for barna i de ulike modellene til å kunne avgjøre hvilken modell som faktisk vil være til barnets beste.

Behovet for kunnskap og kvalifikasjonskrav

Barneombudet støtter utvalgets forslag om at dommere som skal behandle saker om barn, bør ha en særskilt kompetanse for dette ut over den generelle dommerkompetansen.

Barneombudet støtter også flertallets forslag om at det etableres et obligatorisk opplæringsløp i form av et grunnprogram og jevnlig oppdateringer og et lovfestet kvalifikasjonskrav.

«Barnesaker» er spesielle sammenlignet med mange andre sakstyper. De handler ofte om andre elementer enn de rent rettslige og trenger å bli møtt av et system som har kunnskap og interesse for de særlige utfordringene og vurderingene som disse sakene reiser. Saker om

² General Comment nr. 12 om barnets rett til å bli hørt (2009).

³ Barneombudets rapport 'Barnas stemme stilner i stormen' – En bedre prosess for barn som opplever samlivsbrudd (2012).

barn er de mest alvorlige og inngripende overfor enkeltpersoner, og særlig overfor selve barnet, som samfunnet kan treffe.

Dommere har en helt sentral rolle i å sikre at løsningen blir til barnets beste. Å vite hva som er barnets beste i den enkelte sak er vanskelig, og stiller krav til kunnskap om barns behov og hvilke konsekvenser ulike resultat vil få for barna. Behovet for kompetanse er særlig tydelig i saker der det er påstander om vold, overgrep, rus, alvorlige psykiske problemer eller andre alvorlige forhold. Dommere kan ikke bare lene seg på sakkyndige i disse spørsmålene. Det er dommere som har ansvar for at resultatet blir godt. Barneombudet mener derfor at de som skal avgjøre saker om barns framtid må ha tilstrekkelig barnefaglig kunnskap til å kunne reflektere rundt både barnevernets synspunkter, sakkyndigutredningene og barnets beste. De må også kunne formidle disse synspunktene til alle andre aktører som deltar i avgjørelsen av saken, ikke minst til barna selv.

Det virker som om det i dag er generell enighet blant sentrale aktører om at det er nødvendig å foreta grep for å øke dommers kunnskap i håndtering av saker etter barneloven. Det er allerede igangsatt flere tiltak fra Domstolsadministrasjonen for å heve dommers kompetanse på dette området, og mange dommere gjør en samvittighetsfull og god jobb allerede i dag. Etter Barneombudets mening er poenget ved obligatorisk opplæring og lovfestede krav å lage et system som sikrer at *alle* dommere som håndterer disse sakene har gode forutsetninger for å løse sakene til det barnets beste.

Barneombudet mener at en slik obligatorisk spesialisering også bør inneholde obligatorisk trening i samtalemotodikk med barn. Selv om mange dommere er dyktige til å snakke med barn, er det i dag ingen krav til formell kompetanse eller opplæring for å gjennomføre samtale med barn etter barneloven.

Bevaring av kompetansen

I tilfelle at departementet går inn for tingrettsmodellen, er Barneombudet enig i at kompetansen som finnes så langt som mulig bør bevares. Barneombudet støtter dermed utvalgets forslag å ansette fylkesnemndsledere som dommere i de tingrettene som blir utpekt til å behandle «barnesaker».

Overprøving av vedtak/Rett til ankebehandling

I tilfelle at departementet går inn for tingrettsmodellen eller modellen med egne barne- og familiedomstoler, støtter Barneombudet flertallets forslag at anke over tingrettens dom om omsorgsovertakelse eller samtykke til adopsjon, ikke skal kunne nektes fremmet. Og at lagmannsretten for andre elementer i en barnevernssak skal kunne nekte ankebehandling når anken gjelder spørsmål som det ikke er grunn til å prøve, etter nærmere angitte kriterier.

Dobbeltsporsakene - Felles behandling av foreldretvister og barnevernssaker

Barneombudet har lenge vært bekymret for at barna i disse kompliserte sakene må forholde seg til ulike systemer og mange personer og at barnets behov fort kan forsvinne i alle disse prosessene.

Tallmaterialet utvalget kommer med, tyder på at dobbeltsporsakene utgjør bare en liten andel av den samlede saksmengden både i fylkesnemnda og tingretten. Barneombudet er enig i utvalgets vurdering at et relativt lite omfang tilsier at utfordringene knyttet til dobbeltsporsakene ikke i seg selv kan begrunne omfattende organisatoriske endringer. Disse sakene byr likevel på særskilte utfordringer som er såpass betydelige for de barna og foreldrene som rammes, at de krever tiltak. Vi er glad for at utvalget har tatt opp disse problemstillingene og har sett nærmere på om barnevernssaker og barnelovssaker i større grad kan behandles sammen, både i en eventuell ny ordning med et felles avgjørelsesorgan og med dagens organstruktur.

Utvalget viser til at selv om det skulle etableres et felles avgjørelsesorgan for foreldretvister og saker om tvang etter barnevernloven, vil ikke disse sakene automatisk kunne forenes til felles behandling. Uavhengig av valg av modell, trengs det en lovbestemmelse for å fastsette at en foreldretvist og en sak om tvang etter barneloven kan forenes.

Barneombudet er enig i utvalgets syn at de positive sidene for barn og foreldre og hensynet til barnets beste ved at sakene kan behandles samlet, bør veie tyngre enn ulempene.

Barneombudet mener at det er viktig at barna blir møtt av et system som ser hele barnets situasjon slik at barnet slipper stadig flere prosesser innenfor ulike systemer. Vi støtter derfor utvalgets forslag om å fastsette i loven at en foreldretvist og en sak om tvang etter barnevernloven kan forenes både i en eventuell ny ordning med felles avgjørelsesorgan og i dagens struktur. Vi støtter også utvalgets forslag at det vil bero på dommerens skjønn om sakene skal forenes med hensyn til barnets beste.

Barneombudet støtter videre utvalgets forslag om at det bør vurderes om dagens organisering med at alle dommere og domstoler behandler foreldretvister og overprøving av tvangssaker etter barnevernloven bør endres til at kun noen av landets tingretter skal behandle disse sakene i tilfelle dagens struktur opprettholdes. Barneombudet mener at ved å legge disse sakene til noen av landets tingretter, kombinert med et lovfestet krav til kvalifikasjoner, vil bidra til et sterkt fagmiljø som kan utvikle og opprettholde de faglige kvalifikasjonene som disse saker krever.

Mekling

Barneombudet støtter på visse premisser utvalgets forslag om å utnytte meglingsstilbudet ved familievernkontorene i større grad, slik at flere saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær kan løses uten bruk av domstolene.

Ofte vil det være til barnets beste at foreldrene kommer til enighet i spørsmålene om foreldreansvar, fast bosted og samvær utenom domstolene. Studier viser at mekling resulterer i flere avtaler, tar kortere tid, er mindre kostbart, og at partene er mer fornøyde med prosessen enn de som har vært gjennom rettsak. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at ønsket om et forlik i enkelte tilfeller kan skyve det konkrete barnets beste i bakgrunnen.

Det har vært reist spørsmål om flere saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær bør løses utenfor domstolene, for eksempel ved familievernkontorene. Barneombudet har gitt uttrykk for i rapporten 'Barnets stemme stilner i stormen' at andelen saker som forlikes ved domstolene er høy, og at ressursene derfor bør dreies mot familievernet. De siste årene har flere tingretter etablert samarbeidsprosjekter med familievernkontorer. Barneombudet mener at det kan ligge et visst potensiale for å få til flere avtaler utenom domstolene ved å utnytte meglingsstilbudet ved familievernkontorene i større grad.

For å sørge for at barnets beste ikke forsvinner i bakgrunnen ved mekling og avtalene faktisk skal være til barnets beste, mener Barneombudet at det bør stilles visse krav til meklere på familievernkontorene og at kontorene blir tildelt de ressursene som trengs for å kunne utøve sin rolle til barnets beste (se nedenfor om familievernkontoret).

Rask saksbehandling

Barneombudet er opptatt av en god balanse mellom at saken behandles raskt, slik at barnet ikke sitter i en uavklart omsorgssituasjon i alt for lang tid, samtidig som at saken skal opplyses på best mulig måte. Barneombudet synes at utvalget ikke er tydelige på hva som kommer til å skje med saksbehandlingstiden ved valg av modell, særlig når det gjelder tingrettsmodellen. Barneombudet mener at dette bør utredes nærmere og mer konkret før en går inn for en av modellene. Dette for å forebygge at saksbehandlingstiden i etterkant blir et stort problem, noe vi mener ikke er til barnets beste.

Enkelte andre tiltak for en mer helhetlig behandling av saker om barn for å forbedre eller styrke de eksisterende systemene

Familievernkontorets rolle

Utvalget er bedt om en vurdering av tiltak som kan medvirke til at flere konflikter mellom foreldre løses ved familievernkontorene, uten å bringes inn for domstolene. Utvalget foreslår blant annet å gi meklerne adgang til å pålegge flere meklingstimer. Barneombudet støtter dette forslaget. Vi mener i tillegg at utgangspunktet bør være flere timer obligatorisk mekling, for eksempel tre timer slik den gamle ordningen var. Utover disse obligatoriske timene må det kunne pålegges flere timer.

I Barneombudets rapport 'Barnet stemme stilner i stormen' kommer det klart fram at dagens ordning med en time obligatorisk mekling ikke er tilfredsstillende. Det er en relativt høy andel foreldre som avslutter meklingen uten avtale. Meklere Barneombudet har snakket med, beskriver at det er vanskelig å få fokusert tilstrekkelig på barnet i den første timen. Også i de tilfeller hvor foreldrene evner å ivareta barna på en god måte, kan et par ekstra timer være en god investering for å legge til rette for et godt framtidig foreldresamarbeid.

Utvalget stiller spørsmål om et slikt pålegg bør baseres på meklerens skjønn eller om det bør fastsettes kriterier. Barneombudet mener at prosjektet om differensiering og digitalisering av meklingstjenester som Bufdir jobber med og som nå prøves ut ved fem meklingskontor, bør være relevant her.⁴ I dette prosjektet utarbeides det spørsmål for å differensiere alle foreldre etter konfliktnivå, og forsøke å motivere de med høyest konfliktnivå til å bruke flere timer. Vi mener evalueringen av dette prøveprosjektet kan få betydning for spørsmålet om pålegg av flere meklingstimer bør baseres på kjønn eller fastsatte kriterier.

Barneombudet vil også fremme at meklere bør ha plikt til å tilby barn en samtale ved familievernkontoret når foreldrene er til mekling, med mindre det er åpenbart at saken vil gå videre til domstolen. En slik samtale vil ikke bare ha som formål å få frem barnets mening, men vil også gjøre det lettere for både foreldre og meklere å opprettholde fokus på barnet.

Barneombudet er enig i utvalgets forutsetning at familievernkontorene bør få tilstrekkelig kompetanse og bevissthet om barnets perspektiv. Barneombudet mener at det i hvert fall må sikres at ansatte i familievernet og eksterne meklere får obligatorisk opplæring i god metodikk for å snakke med barn.

Videre har utvalget tatt opp spørsmålet om familievernkontorene mer formelt bør kunne anbefale foreldrene en tidsbegrenset avtale. Utvalget kommer ikke med en klar anbefaling eller svar på spørsmålet. Barneombudet mener at forslaget er verdt å utrede videre.

Utvalget har også vurdert om barneverntjenesten bør kunne henvise foreldre til familievernkontoret, som et hjelpetiltak etter barnevernloven. Utvalget er kommet til at dette reiser en del prinsipielle spørsmål som det vil være nødvendig å utrede nærmere. Barneombudet støtter en slik utredning.

Spørsmål om barnevernet bør kunne ha en rolle i behandlingen av foreldretvister

Utvalget går ikke inn for at barneverntjenesten skal ha en rolle i behandlingen av foreldretvister ved å kunne anlegge søksmål om foreldreansvar, fast bosted eller samvær, å kunne opptre som part eller partshjelper, eller ved å ha enkelte utvalgte partsrettigheter. Barneombudet støtter utvalgets vurdering.

⁴ https://www.bufdir.no/global/ARSRAPPORT_2016.pdf, side 37.

Det å gi barnevernet muligheter til å opptre aktiv i disse sakene kan føre til at det blir enda en arena for høykonfliktsakene. Vi kan heller ikke se bort fra risikoen for at barnevernet i enkelte tilfeller kan bli brukt som et våpen mellom to foreldre. Iveren etter å få barnevernet på sin side kan igjen medvirke til å øke konfliktnivået mellom partene, noe som i sin tur går utover barnet.

Barneombudet mener at løsningen ikke er at barnevernet får en rolle i selve behandlingen av foreldretvister, men snarere i at barnevernet tilegner seg nye metoder, ny kunnskap og ikke minst hensiktsmessige kartleggingsverktøy for å vurdere hele barnets omsorgssituasjon i disse komplekse sakene. Det bør også iverksettes tiltak fra myndighetenes side for å øke kunnskapen i barnevernet om saker med særlig problematikk knyttet til konfliktfylte foreldretvister. Videre støtter vi utvalgets forslag å utrede om barnevernet bør ha muligheten å kunne henvise foreldrene til familievernkontoret som hjelpetiltak etter barnevernsloven som nevnt overfor.

For å sikre at relevant informasjon fra barnevernet kommer fram og dommerens bilde kan bli så komplett som mulig, mener Barneombudet at dommerne alltid bør be barnevernet om en uttalelse i behandlingen av foreldretvister dersom barnevernet er involvert i saken, jf. barneloven § 61- 6.

Spørsmål om fylkesnemnda bør kunne overføre barnets faste bosted mellom foreldre
Utvalgets flertall går inn for at fylkesnemnda skal gis adgang til å overføre fast bosted mellom foreldrene under visse vilkår. Utvalget kommer med noen fordeler men nevner også flere alvorlige risikoer som ligger i forslaget.

Barneombudet synes det er vanskelig å ta stilling til dette spørsmålet. Barnets beste er ikke særlig utredet, og det mangler en konsekvensanalyse for barna. Barneombudet mener at spørsmålet og særlig konsekvensene for barna først bør utredes på en mer omfattende måte enn som har blitt gjort i denne utredningen sett på de alvorlige konsekvensene forslaget kan ha for barn.

Hvis forslaget likevel skulle gå gjennom, mener Barneombudet at den nye ordningen skal være på prøvebasis, skal evalueres og helst følge evalueres.

Sakkyndighet og sikring av en faglig standard i arbeid fra sakkyndige

Barneombudet har over flere år mottatt henvendelser fra fagfolk og privatpersoner, både barn og voksne, som stiller spørsmål omkring sakkyndigordningen. Mange føler seg blant annet usikre på om de kan stole på at den sakkyndige i deres sak hadde god nok kunnskap til å utføre oppdragene de var satt til. Barneombudet har i sin rapport 'Barnets stemme stilner i stormen' kommet med en rekke forslag til tiltak som kan bidra til å forbedre sakkyndigordningen. Vi er glade for at noe av disse forslag har kommet med i utvalgets utredning.

Sakkyndige har ofte en sentral rolle i foreldretvister i domstolen. Når det innhentes sakkyndigrapporter i «barnesaker», kan disse bli en sentral del av avgjørelsesgrunnlaget. I dag er det flere utfordringer blant annet ved utvelgelse av sakkyndig i den enkelte sak og ikke minst kvalitetssikring av de sakkyndiges arbeid. Det er avgjørende at de profesjonelle aktørene har nødvendig kompetanse til å gjøre gode vurderinger for barnet. Sakkyndige spiller her en helt sentral rolle. Derfor er det etter Barneombudets mening, særdeles viktig at bidrag fra sakkyndige holder en god faglig standard.

Det fremgår av utvalgets mandat at utvalget skal vurdere «bruken og kvalitetssikringen av sakkyndigerklæringer og sakkyndig arbeid i barnelov- og barnevernlovsaker, samt tilgangen til sakkyndige.» Barneombudet mener at utvalgets vurdering har blitt litt snever og vi tar oss

derfor den friheten å komme med noen flere anbefalinger. Alle anbefalingene er basert på Barneombudets rapport 'Barnets stemme stilner i stormen'.

Utfordringer knyttet til utdanningsprogrammet og registeret over sakkyndige

Barneombudet støtter utvalgets syn om at oppgaven med å administrere listen bør ligge til et forvaltningsorgan med beslektede oppgaver, ikke til en interesseorganisasjon. Hvilket konkret organ listen bør ligge til, vil ifølge Barneombudet være avhengig av valg av modell. Barneombudet mener at det bør foretas noen andre grep i tillegg.

Listen over sakkyndige som administreres av psykologforeningen inneholder navn på personer som har gjennomgått utdanningsprogrammet i regi av Barne- og likestillingsdepartementet eller utførte sakkyndig arbeid før listen ble etablert. Registeret inneholder i dag ingen oversikt over hvilke kvalifikasjoner den enkelte sakkyndige innehar, utover det å ha gjennomført videreutdanningen i sakkyndighet. På den måten er ikke registeret tilstrekkelig informativt, og kan dermed ikke fungere som en oversikt over den kompetansen som til enhver tid finnes i sakkyndigfeltet.

Etter Barneombudets mening, er det svært viktig å opprette systemer som gjør det enkelt for domstolen å finne fram til sakkyndige som har de kvalifikasjonene saken krever. En spesifisering av hvilken kompetanse den enkelte sakkyndige har, vil i tillegg kunne få positive sideeffekter. Synliggjøring av kunnskap kan medføre en økt etterspørsel etter mer spesialisert kunnskap. Når man får vite hva som finnes, er det også enklere å be om det man trenger.

I flere rapporter har det kommet fram at de fleste dommere alltid, eller som regel, legger vekt på sine erfaringer med den sakkyndige. Dette indikerer at det ikke er den sakkyndiges spesifikke kvalifikasjoner som er utslagsgivende for oppnevningen i det enkelte tilfellet. Dette er i så fall, etter Barneombudets syn, urovekkende. Når formålet med å innhente sakkyndigkompetanse er å få hjelp til å belyse spesifikke problemstillinger, bør man i høyeste grad benytte seg av noen som innehar den kompetansen som saken krever. Barneombudet mener at dommeren som hovedregel bør velge en sakkyndig som står oppført i sakkyndigregisteret. Hvis man velger en annen sakkyndig, må dette særlig begrunnes.

Barneombudet er glad for at det stilles krav om sakkyndigopplæring for å stå oppført i barne- og likestillingsdepartementets register. Imidlertid er det en kjensgjerning at vår kunnskap om barn er i stadig utvikling. Det er derfor lett å tenke seg at kunnskap må oppdateres med jevne mellomrom. Barneombudet mener at sakkyndigutdanningen bør utvides, slik at opplæringen ikke stopper ved gjennomført sakkyndigopplæring. Det bør stilles som vilkår at den sakkyndige må være oppdatert for fortsatt å kunne stå oppført i registeret.

Barneombudet mener også at det skal stilles krav til at sakkyndige har kompetanse på å snakke med barn. Dette bør inkludere at de har fått praktisk trening i anerkjent samtalemotodikk som er tilpasset denne typen samtaler. Det bør fremgå av registeret om sakkyndig har gjennomgått en slik trening.

For ytterligere å kvalitetssikre registeret, mener Barneombudet at det bør være mulig at man mister retten til å stå oppført i registeret hvis man ikke har håndtert sakkyndigarbeidet på en faglig forsvarlig måte. Det må vurderes nærmere hvordan man skal håndtere en slik ordning i praksis.

Videre mener vi at registeret må oppdateres jevnlig.

Bør sakkyndigrapporter i foreldretvister vurderes av Barnesakkyndig kommisjon?

Barneombudet støtter utvalgets forslag om at sakkyndigrapporter må gjennomgå en kvalitetskontroll i Barnesakkyndig kommisjon, både fra rettsoppnevnte sakkyndige og erklæringer fra sakkyndige innhentet av partene i saken.

I rapporten 'Barnets stemme stilner i stormen' har Barneombudet fremmet at det er alvorlig at ikke sakkyndigrapporter i foreldretvister kvalitetssikres, sett i lys av at også barnelovssakene har store konsekvenser for barna det gjelder. Arbeidet fra Barnesakkyndig kommisjon kan ikke ses som en kvalitetssikring av konklusjonen, men Barneombudet mener at en fagfellevurdering kan gi større trygghet.

Utvalgets forslag gjelder sakkyndigerklæringer etter barnelova § 61 første ledd nr. 3. Barneombudet mener at også sakkyndigerklæringer i den saksforberedende prosessen, de såkalte § 61 - nr 1- sakene, bør kvalitetssikres bedre. Det stilles i denne fasen for eksempel ikke krav til at den sakkyndige må rapportere skriftlig fra samtaler som er gjennomført med partene og/eller barna. Ingen får dermed innsyn i hva det har vært snakket om, og på den måten får man heller ikke vite hva den sakkyndige bygger sine synspunkter på når han/hun gir råd i disse sakene. For å kvalitetssikre erklæringer på en bedre måte, mener Barneombudet at den sakkyndig i hvert fall bør ha plikt til å gi en kort skriftlig dokumentasjon om bakgrunnen for sine råd og vurderinger gitt under saksforberedende prosess.

Mulighet for to sakkyndige i «barnesaker»

Barneombudet er enig med utvalget at det ikke bør være hindringer i regelverket for muligheten til å oppnevne to sakkyndige i «barnesaker» i tilfeller der det anses som en god ordning. Etter vårt syn åpner regelverket allerede for denne muligheten, jf. barneloven § 61. I lys av at domstolen ofte faller ned på den sakkyndiges anbefalinger og alvor i sakene, mener Barneombudet at det bør lovfestes at det skal oppnevnes to uavhengige sakkyndige til hovedforhandlingen i saker hvor det er påstander om vold, overgrep eller andre alvorlige forhold.

En kontroll av de sakkyndiges utredninger alene vil etter Barneombudets syn ikke være nok til å sikre at de vurderingene som er gjort er riktige. Psykologi er ingen sikker vitenskap, og ofte kan det være slik at ulike sakkyndige gjør ulike vurderinger i samme sak. Ved at de sakkyndige jobber uavhengig av hverandre, kan det være med på å skjerpe kvaliteten på den enkeltes utredning, og sørge for at domstolen får et bredest mulig grunnlag for å fatte sin avgjørelse. Siden saker hvor det er påstander om vold, overgrep eller andre alvorlige forhold kan ha store og alvorlige konsekvenser for barna det gjelder, mener vi at det i slike saker ikke kun bør være en mulighet, men at det *skal* oppnevnes to sakkyndige i saken.

Vi er enige i utvalgets vurdering om at muligheten for å oppnevne to sakkyndige ikke bør ses som et alternativ men som et supplement til å utvide ordningen med Barnekyndig kommisjon til å omfatte sakkyndigrapporter i foreldretvister.

Videre mener Barneombudet at ikke økonomi bør være et hinder for at en sak skal bli godt nok utredet. I dag er det slik at det er partene selv som betaler for en tradisjonell sakkyndigutredning. Barneombudet er redd for at denne ordningen kan medvirke til at det ikke alltid oppnevnes sakkyndige der det er behov for det. Utgifter til sakkyndige på dette nivået i prosessen bør også dekkes av det offentlige, uavhengig av om partene har krav på fri rettshjelp. Barneombudet mener derfor at myndighetene bør dekke utgifter til tradisjonelle sakkyndigutredninger.

Vennlig hilsen

Anne Lindboe
barneombud

Sanne Hofman
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.